

EFEKTI KORIŠĆENJA MEDIJA U RANOM UZRASTU¹

APSTRAKT

Mediji čine sastavni deo okruženja u kojem odrastaju deca. Kao neodvojivi deo vaspitno-obrazovnog procesa i procesa socijalizacije, mediji utiču na izgrađivanje stavova, verovanja, vrednosti, mišljenja i pogleda na svet kod najmlađih. Najveći deo svog vremena deca provode uz medije. U skladu sa navedenim, sasvim je opravdano postaviti sledeće pitanje: Kakvi su efekti izloženosti medijima? Ubrzan razvoj medija i njihova sveprisutnost u životu današnjeg čoveka inspirisali su brojne naučnike da se pozabave problematikom efekata koje mediji proizvode. Posebna pažnja u ovim istraživanjima se posvećuje pitanju analize efekata medija kod dece predškolskog doba. Mišljenja nekih autora su da medije (u prvom redu: televizija, kompjuter i internet) ne bi trebalo koristiti u radu sa predškolskom decom, dok se drugi autori zalažu za njihovu, čini nam se, nekritičku upotrebu. U radu pokušavamo da damo objektivni prikaz efekata medija u radu sa decom ranog, tj. predškolskog uzrasta, te akcentujemo prednosti i potencijale medija i informacione-tehnologije za ostvarivanje pozitivnog uticaja na celokupan dečiji razvoj, podizanje kvaliteta svih segmenata vaspitno-obrazovnog rada i razvoj medijske kulture deteta.

Ključne reči: mediji, informaciona tehnologija, efekti medija, medijsko vaspitanje, medijska pismenost.

UVOD

Budi nas zvuk alarma našeg mobilnog telefona. Odlazimo u dečiju sobu, da bismo probudili svoje dete i pripremili ga za vrtić. Dok obavljamo uobičajene jutarnje aktivnosti, čujemo glas spikera koji nas obaveštava o vremenskoj prognozi za današnji dan. Uspevamo da popijemo kafu, jer smo pre toga uključili televizijski prijemnik i pustili detetu njegov omiljeni crtani film. Na putu ka poslu, „okrećemo“ broj telefona svojih roditelja i obaveštavamo ih da ćemo toga dana ručati zajedno. Nakon telefonskog razgovora sa roditeljima, dodajemo svoj *smart phone* detetu, da bi moglo da odigra partiju svoje omiljene igre.

Izgleda da život današnjeg čoveka ne bi mogao da se zamisli bez medija; oni predstavljaju neodvojivi elemenat ljudskog *habitusa*. Čovek današnjice komunicira sa prijateljima, porodicom i poznanicima koristeći tehnološke mogućnosti savremenih sredstava komunikacije; pronalazi informacije i obaveštava se o društveno-političkim temama u zemlji i svetu; plaća račune i obavlja kupovinu preko sajtova za *online* nabavku robe.

Pripadnici *Instant-Message-Generation*² odrastaju u novom digitalnom okruženju. Za mnoge od njih ne postoji vreme kada nisu bili okruženi računarima, mobilnim telefonima i internetom. Mark Prenski (Marc Prensky) ih naziva digitalnim domorocima (*digital native*); nas,

¹ Rad je nastao u okviru obeležavanja 60 godina Filozofskog fakulteta i kao rezultat istraživanja u okviru Republičkog projekta *Digitalne medijske tehnologije i društveno-obrazovne promene* Filozofskog Fakulteta u Novom Sadu koji Odsek za medijske studije realizuje od 2010. do 2014. Projekat finansira Republičko ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, šifra projekta III 47020.

² Sintagma koja se koristila kao sinonim za pripadnike tinejdžerske populacije u Sjedinjenim Američkim Državama u istraživanju Pew internet-istraživačkog projekta. Više informacija moguće je pronaći na sajtu: <http://www.pewinternet.org/2001/06/20/the-rise-of-the-instant-message-generation/>

koji nismo rođeni u digitalnom dobu, ovaj autor opisuje sintagmom digitalni imigranti (*digital immigrants*).

Istraživanja novijeg datuma upućuju na zaključak da deca predstavljaju jednu od glavnih interesnih grupacija modernog masovnog marketinga. Širom sveta deca se dive istim junacima crtanih filmova, priželjkujući njihova svojstva i oduševjavajući se njihovim neverovatnim moćima. Animirane filmove i igrice prate reklamni materijali koji podstiču njihovu upotrebu (potrošnju), ali u isto vreme i razvijaju snažnu potrebu za njima. Deca žele da jedu samo iz činije na kojoj se nalazi nasmešeni lik glavnog junaka njihovog omiljenog *crtića*, a na spavanje odlaze u „oslikanoj“ pidžami, držeći u naručju svoga heroja.

U skladu sa navedenim, pažnja istraživača se sve više usmerava na proučavanje uticaja koje mediji vrše na najmlađe i na analizu njihovih efekata. Provodeći mnogo vremena uz medije deca bivaju njima „kontaminirana“. Postavlja se pitanje: Kakvi su efekti svakodnevne izloženosti medijima?

U radu pokušavamo da damo objektivan prikaz efekata medija u radu sa decom predškolskog uzrasta. Naglašavamo prednosti i potencijale medija i informacione tehnologije za ostvarivanje pozitivnog uticaja na celokupan dečiji razvoj, podizanje kvaliteta svih segmenata vaspitno-obrazovnog rada i razvoj medijske kulture deteta.

SLOBODNO VREME – VREME (JE) ZA MEDIJE

Mediji kao agens socijalizacije

Razvoj podrazumeva promenu, a promena zahteva drugačiji način ponašanja. Živeći u društvu konstantnih promena, a radi očuvanja psiho-fizičkog zdravlja, pojedinac mora biti spreman da prihvati nestalnost kao neminovnost; promenljivost kao imanentno svojstvo današnjeg društva. Odrastanje u XXI veku nosi sa sobom određene specifičnosti, koje nastaju kao rezultat celokupnog društvenog razvoja. Prodorom medija u sve sfere ljudskog života i njihovom dostupnošću najmlađim članovima našeg društva biva redefinisani koncept detinjstva i odrastanja kakav smo mi poznavali. „Savremenoj“ deci se pružaju, naizgled, brojne mogućnosti. Ona žive u društvu koje je doživelo tehnički i tehnološki „procvat“. Okružena medijima ona biraju medije.

Vaspitači i roditelji bi trebalo da upoznaju interesovanja „digitalnih domorodaca“, ali i da ih, odmerenim vaspitnim postupcima, stvaraju. Eminentni pedagozi su isticali „plastičnost“ dečijeg uma i njegovu pristupačnost različitim uticajima (Maria Montessori, Jan Amos Komensky). Možda današnja deca, odista, razmišljaju na drugačiji način nego što smo mi to činili, ali naš udeo u razvoju njihovog mišljenja je izuzetno veliki.

Deca danas predstavljaju, više nego ikad, izazov za sve vaspitače i roditelje. Mi smo saznavali odrastajući. Sa ove vremenske distance to odrastanje nam se čini posve linearnim – pričali su nam priče, čitali su nam knjige, a mi smo kasnije trčali po dvorištu imitirajući Haklberija. Deca danas rukuju mobilnim telefonima („blekberijima“) i prenosnim uređajima mnogo bolje nego što smo mi to uspevali sa loptom i/ili drugim sportskim rekvizitima. Teško ih je zainteresovati pričanjem priča ili čitanjem dečijih knjiga. Mediji, pak, uspevaju da se izbore za dečiju pažnju – na koji način oni to čine?

Porodica i vaspitno-obrazovne ustanove nisu više jedini izvor informisanja za najmlađe. Ekran u sprezi sa tastaturom/džojstikom, slušalice i nekoliko poteza mišem uvode decu u svet koji je njima interesantan. U knjizi *Deca i televizija* Dafna Lemiš (Dafna Lemish) govori o televiziji kao globalnom fenomenu. Televizija predstavlja zajednički sadržalac u životu sve dece

na svetu, bez obzira na njihove kulturološke razlike, ekonomsku razvijenost regiona u kojem žive i slično. „Deca i televizija pitanje je od globalnog značaja iz još jednog suštinskog razloga. U današnje vreme deca predstavljaju deo globalne publike, koja, kada je reč o praćenju televizijskih programa, prevazilazi lokalne, čak i regionalne, fizičke i kulturološke granice. Kao globalni fenomen, televizija uglavnom promovise ono što se naziva vrednostima 'u trendu', koje primarno simbolizuju komercijalizam, globalizacija, privatizacija i individualizacija“ (Lemiš 2008: 13).

Razvoj kompjutera i njegova jednostavna upotreba (*user friendly*) omogućuju deci da pristupe njegovom korišćenju bez poteškoća. Trogodišnja deca potpuno samostalno mogu da koriste računar, u onom stepenu u kojem to zadovoljava njihove potrebe (Anđelković 2008: 68).

Mediji i slobodno vreme – mesto i uloga medija

Infomaciono-tehnološka revolucija prouzrokovala je promene u načinu na koji ljudi žive, a promene u društvu se mogu najbolje posmatrati analizom načina na koje čovek provodi svoje slobodno vreme, tj. proučavanjem kulture slobodnog vremena. Kaže se da tehnika štedi vreme. Ukoliko ona to odista čini, onda je opravdano postaviti pitanje: Čime se pojedinac bavi u ušteđenom vremenu? Analizom istraživanja koja su sprovedena u poslednjih nekoliko godina, dolazimo do zaključka da današnji čovek znatno više vremena provodi uz tehniku i tehnologiju nego što je to ikada do sada činio (Kraut R., Kiesler S (2003), Robert D. Putnam (2000), Katz & Aspden (1997)). Slobodno vreme obeleženo je medijskim vremenom. Komuniciranje uz pomoć interneta ekonomičnije je, nego da se ode u drugi grad/državu i da se porazgovara sa tom osobom – licem u lice. Ni odrasli i iskusni nisu imuni na primamljiv odsjaj ekrana savremenih računara i sadržaje koji se nude sa istih, a kamoli deca. Da li su, i koliko, deca zaštićena od tog „svetlucanja“?

Kultura provođenja slobodnog vremena najmlađih

Rezultati istraživanja u čijem fokusu su se nalazila pitanja kojima su istraživači pokušali da dođu do odgovora koliko vremena deca provode uz medije, sugerišu nam da su mediji postali sastavni deo dečijeg života i da ih možemo nazvati delom kulture današnje dece (Livingstone (2002), Kline S., Greig de Peuter (2002), Fromme J. (2003), Udruženje vaspitača Beograd (2007)).

Istraživanjem koje je sprovedeno 2007. godine, a koje je obavilo Udruženje vaspitača Beograda, došlo se do rezultata da deca uzrasta od tri do šest godina provode iznenađujuće mnogo vremena uz televizijski ekran.

Uzrast dece	Radni dan	Vikend
Deca uzrasta od tri godine	95 minuta	135 minuta
Deca uzrasta od četiri godine	110 minuta	170 minuta
Deca uzrasta od pet godina	110 minuta	175 minuta
Deca uzrasta od šest godina	105 minuta	150 minuta

Tabela broj 1: Vreme koje deca provode uz televizijski ekran – radnim danom i vikendom (Anđelković 2008: 37-38)

Istim istraživanjem su dobijeni i podaci o prosečnom vremenu koje deca provode uz kompjuterski ekran:

Uzrast dece	Radni dan	Vikend
Deca uzrasta od tri godine	45 minuta	78 minuta
Deca uzrasta od četiri godine	45 minuta	53 minuta

Deca uzrasta od pet godina	40 minuta	75 minuta
Deca uzrasta od šest godina	75 minuta	105 minuta

Tabela broj 2: Vreme koje deca provode uz kompjuterski ekran – radnim danom i vikendom (isto)

Za naš rad je naročito značajan odgovor na pitanje na koji način predškolci provode svoje slobodno vreme. U tekstu Džona Froma (Johannes Fromme) *Computer Game as a Part of Children's Culture*, u kojem su upoređeni rezultati nekoliko istraživanja o načinu na koji deca uzrasta od šest do šesnaest godina provode svoje slobodno vreme, mogu se pronaći vrlo interesantni podaci. Naime, deci su postavljana neka od sledećih pitanja: *Koliko često slušaju muziku?, Da li se igraju napolju sa drugima?, Igraju li igrice?, Čitaju li?* Itd. Za navedene aktivnosti su ponuđeni odgovori: *često, ponekad i nikada*.

	Dečaci		Devojčice	
1	Igranje napolju sa drugima	71%	Slušanje muzike	71%
2	Sportske aktivnosti	67%	Igranje napolju sa drugima	63%
3	Slušanje muzike	52%	Sportske aktivnosti	50%
4	Igranje video/kompjuterskih igara	38%	Čitanje	43%

Tabela broj 3: Načini na koje deca najčešće provode svoje slobodno vreme (Fromme, 2003)

Iz tabele možemo da vidimo da postoji određena razlika u načinu provođenja slobodnog vremena dečaka i devojčica. Na četvrtom mestu kod dečaka nalaze se video igre, dok devojčice preferiraju čitanje. Interesantno je i to da dečaci procenjuju da više vremena provode uz igrice, nego uz televizijski ekran (Fromme 2003).

Istraživački je vrlo podsticajna i knjiga *Young People and New Media*, jedne od najpoznatijih autorki koje se bave medijskom problematim sa obrazovnog aspekta, Sonje Livingston (Sonia Livingstone). Autorku je zanimalo da dođe do odgovora na pitanje čime se najmlađi bave u trenucima kada im je dosadno. Pitanje je bilo podeljeno na dva dela: šta bi deca volela da rade kada im je dosadno (u idealnim uslovima) i šta zaista rade kada im je dosadno (u realnim uslovima). Odgovori koje su deca davala u velikom procentu su bili povezani sa medijima: gledanje televizije, čitanje knjiga, gledanje video materijala ili igranje igrica. U knjizi se navodi i to da dva od tri deteta u Velikoj Britaniji imaju televizor u svojoj sobi. Više od polovine britanskih tinejdžera poseduje personalni računar sa priključkom na internet. Stoga ne bi trebalo da nas čudi što deca veliki deo svog vremena provode uz monitor kompjutera ili televizora. Ono što bi, međutim, trebalo da nas iznenadi (ali i razveseli) jeste to što su deca u odgovorima na pitanje šta bi radila u idealnim uslovima bila posve maštovita. Ovaj podatak govori u prilog tezi koja ističe da obogaćivanjem okruženja u kojem deca odrastaju možemo bitno da utičemo na način na koji će se njihova buduća interesovanja, ali i sam život, razvijati (Livingstone 2002: 77–116).

Razlozi za izbor određenih vrsta medija od strane dece

Današnja deca se bude uz medije, odmaraju se uz njih i uz njih odlaze na počinak. Često se dešava da mediji predstavljaju nagradu za dobro ponašanje ili se njihovim uskraćivanjem deca

kažnjavaju za neprimereno ponašanje. U skladu sa potrebama našeg rada, zanimalo nas je šta to decu motiviše da samostalno odaberu jednu vrstu medija, a ne neku drugu.

Nataša Anđelković u svojoj knjizi *Dete i računar u porodici i dečijem vrtiću* navodi sledeće razloge zbog kojih deca biraju određene medije: uzbuđenje, relaksacija (odmor), dosada, učenje i usamljenost. Televizija se uglavnom gleda zbog potrebe za uzbuđenjem, iz dosade ili usled usamljenosti. Do korišćenja kompjuterskih igara najčešće dolazi kada je detetu dosadno, a ozbiljna upotreba računara je podstaknuta saznavnim potrebama deteta (Anđelković 2008: 55).

Stiven Klajn (Stiven Kline) ističe da se upotreba medija značajno uvećava ukoliko su oni detetu dostupni, tj. ukoliko se nalaze u onom prostoru u kojem ono provodi veći deo svoga vremena. „Pristup medijima u njihovoj (dečijoj) sobi je direktno proporcionalan naklonosti ka njihovoj upotrebi“ (Kline 2004).

U već spomenutoj knjizi Sonje Livingston naglašava se da porodice u skladu sa dostupnošću medija (njihovom prisutnošću u porodičnom domu/životu) mogu da budu: medijski bogate, medijski siromašne i tradicionalne. Vreme koje deca provode uz medije i način na koji ona to čine direktno je uslovljen oblikom porodice (Livingstone 2002: 121).

Polazeći od premise da veliki deo svog vremena deca provode uz kompjuterske igre, Džon From (John Fromme) želeo je da dobije odgovore na pitanje u kojim situacijama se deca opredeljuju za tu aktivnost. Bile su ponuđene sledeće mogućnosti: kada nema ništa drugo da se radi, kada ne želim da radim svoj domaći zadatak, u bilo kojoj situaciji (onoliko često koliko je to moguće), usled usamljenosti, kada su mi drugari tu, pa igramo igrice zajedno i kada vremenski uslovi ne dozvoljavaju da se čini nešto drugo (nemoguća je igra napolju). Tri najfrekventnija odgovora su bila: kada nema ništa drugo da se radi (83% dece), kada vremenski uslovi ne dozvoljavaju da se radi nešto drugo (81% dečaka i oko 65% devojčica) i usled usamljenosti (76% dečaka i 66% devojčica) (Fromme 2003: 10).

Stilovi u korišćenju medija

Proučavajući medije i načine na koje ih deca koriste pojedini autori su došli do zaključka da postoje izvesna „preklapanja“ u upotrebi određenih medija (Greenfield, Patricia M. (1984), Beentjes, Johaness W.J. (2001), Livingstone (2002), Fromme (2003), Kline (2004)). Ovaj zaključak ih je nagnao da ispituju da li postoje neka pravila prilikom njihove kombinovane upotrebe, tj. da li deca koja su usmerena na jednu vrstu medija (npr. televizija) više pažnje posvećuju nekom drugom, sličnom, mediju ili to nema nikakvog uticaja.

Medije koje su posmatrali su svrstali u sledeće kategorije:

1. Muzički mediji
2. Audio-vizuelni mediji (televizija, video)
3. Štampani mediji (novine, magazini, stripovi, knjige)
4. Informaciona tehnologija (kompjuterske igre) i
5. Upotreba računara i drugih hardverskih elemenata – ne za igre.

Rezultati ovog istraživanja akcentuju određeni oblik veze između korišćenja različitih vrsta medija. Upotreba jednog medija ne dovodi do smanjenog korišćenja drugog, naprotiv. Deca različite medije koriste paralelno. Jedini izuzetak predstavljaju knjige – više vremena provedenog uz kompjuter, televiziju i internet uzrokuje da knjiga ostane neotvorena (nepročitana).

U nastavku ovog istraživanja, autori su se bavili stilovima pri korišćenju medija. Izdvojili su četiri osnovna stila: specijalisti, *scree-entertainment fans*, tradicionalisti i *low media users*.

Specijalisti – deca koja pripadaju ovoj grupi medijskih korisnika provode mnogo vremena u čitanju knjiga, korišćenju kompjutera u obrazovne svrhe i u slušanju muzike; *screen-entertainment fans* – veliki deo vremena provode uz televiziju, muziku, knjige i kompjuterske igre, a veoma malo vremena posvećuju čitanju knjiga. Računar upotrebljavaju prvenstveno za igru i zabavu; *tradicionalisti* – najviše vremena posvećuju televiziji, muzici, magazinima i knjigama, a veoma malo vremena provode uz računar i igrice i *low media users* – u ovoj grupi se nalaze deca koja ne koriste medije ili ih koriste vrlo malo. Osim navedenih stilova uočeno je i postojanje grupe korisnika koji pažnju posvećuju samo jednom mediju – *mono media users* (Livingstone 2002: 91).

Mediji jesu nešto sa čime se današnja deca susreću odmah po rođenju i oni predstavljaju njihovog stalnog „sputnika“. No, način na koji će deca koristiti medije nije ugrađen u njihov genetski kod – on se razvija postupno, uz svakodnevnu „konzumaciju“ medija. U tom smislu, značaj pravovremenih, odmerenih i adekvatnih vaspitnih postupaka – u porodici, ali i u dečijem vrtiću – predstavlja osnovni faktor u razvoju kulture korišćenja medija. Vaspitačima se pruža mogućnost da u radu sa decom, uz upotrebu savremenih medija, izgrade kod dece nešto što bismo mogli da nazovemo medijski imunitet. Medije ne možemo da posmatramo u antagonističkom svetlu: dobri i loši mediji. Način njihove upotrebe, kao i vreme koje im se posvećuje, bitno utiču na efekte koje oni proizvode.

Mediji u dečijem vrtiću

Prisutnost medija u dečijim životima kao da izmiče pažnji vaspitno-obrazovnih institucija, tj. prosvetnim vlastima koje su odgovorne za rad svih segmenata vaspitno-obrazovnog sistema. I dalje se vode debate o tome da li bi trebalo uključiti kompjutere i internet u rad sa predškolskom decom ili ne, odnosno da li savremeni mediji utiču pozitivno ili negativno na celokupan dečiji razvoj?

Čini nam se da veliku prepreku u integraciji medija u rad sa decom predškolskog uzrasta predstavlja pojava „hronične zabrinutosti pedagoških radnika“, koja rezultira posmatranjem medija kroz dihotomnu sliku: dobri i loši mediji. Pojava i trunke sumnje u pozitivno dejstvo nekog sredstva za rezultat ima izbegavanje upotrebe istog, umesto pokušaja da se o tom sredstvu dozna više.

U naučnim krugovima postoje oprečna mišljenja kada je reč o upotrebi kompjutera u ranom uzrastu. Američka Nacionalna asocijacija za obrazovanje najmlađih (The National Association for the Education of Young Children) naglašava da tehnologija predstavlja samo jedan od mnogih načina da se podrži razvoj socijalnih i kognitivnih veština dece, te da kompjuter ne bi trebalo da interferira sa drugim vrednim kontekstima za učenje (blokovi za crtanje, igranje u pesku i sa vodom, knjige, igra uloga itd.). Računar predstavlja „alatku“ koja mora biti korišćena kao i bilo koje drugo vaspitno-obrazovno sredstvo – pod „budnim okom“ vaspitača i roditelja. Potrebno je upućivati decu o načinima na koje je moguće koristiti računar; razvijati pravila kojih se moraju pridržavati prilikom njihove upotrebe; odrasli moraju da budu prisutni kada deca koriste kompjuter, promovišući diskusiju o tome šta sve deca vide na monitoru.

U istraživanju *Computer Use in Preschools: Directors' Reports of the State of the Practice* (2004), koje su sprovedi Šeron Linč (Sharon Lynch) i Dejvid Varner (David Warner), direktori predškolskih ustanova su bili upitani na koji način se kompjuteri koriste u njihovim vrtićima i da li deca mogu samostalno da im pristupe. Istraživane su, takođe, i metode koje primenjuju vaspitači prilikom obučavanja dece za pravilnu upotrebu računara.

Kada su u pitanju najfrekventniji načini na koje se kompjuter koristi u vrtiću, došlo se do sledećih rezultata: kompjuteri se koriste u cilju produbljivanja onih znanja koja su deca već stekla u okviru svoje vaspitne grupe, u svrhu dečijeg istraživanja mogućnosti koje pruža tehnologija i njihove igre uz pomoć nje i u cilju učenja osnovnih veština potrebnih za školu i život. Metode koje se najčešće primenjuju prilikom kompjuterskog opismenjavanja predškolaca bile su: individualna instrukcija i posmatranje korišćenja tehnologije od strane druge dece (Lynch, Warner, 2004).

Znajući da predškolsko doba predstavlja period najintenzivnijeg razvoja deteta i da je za decu ovog uzrasta karakteristično spontano sticanje znanja, mišljenja smo da bi trebalo upoznati osnovne karakteristike savremenih medija i informaciono-komunikacionih tehnologija u cilju osnaživanja dece za život u medijalizovanom društvu.

Već smo istakli rezultate istraživanja koja nam poručuju da mediji predstavljaju immanentan deo života najmlađih. Spontanom i svakodnevnom upotrebom medija deca razvijaju svoje kognitivne sposobnosti i izgrađuju određeni pogled na svet. Upotrebom savremenih informaciono-komunikacionih tehnologija ona mnogo manje vremena provode u aktivnostima koje podrazumevaju boravak na svežem vazduhu i u aktivnoj igri sa vršnjacima. Navedeno nikako ne znači da bi medije trebalo da „odstranimo“ iz dečijeg života, naprotiv; njihovom izbalansiranom upotrebom moguće je doprineti obogaćivanju dečijeg iskustva i znanja.

Mogućnosti upotrebe medija u radu sa predškolskom decom

Sa metodičkog i didaktičkog aspekta sredstva masovnih komunikacija imaju veliku primenu u vaspitno-obrazovnom radu. Korišćenjem medija sadržaji koji se obrađuju u predškolskoj ustanovi postaju deci zanimljiviji i privlačniji. Budući da predškolci najbolje usvajaju znanja kroz igru i igrolike aktivnosti, upotreba medija može značajno da osavremeni rad u predškolskoj ustanovi i da doprinese podizanju njegove efikasnosti. U tom smislu, prema rečima Zorice Stanisavljević-Petrović, deci bi trebalo predstaviti medije kao oblikovno i izražajno sredstvo, odnosno kao jedan vid stvaralaštva. Autorka ističe da je poželjno da se sa decom razgovara o medijskim proizvodima i da se analiziraju medijski sadržaji i poruke (u skladu sa uzrastom dece). Bitno je da se prati dečiji doživljaj pojedinih medija, što otvara mogućnosti za višestruko pedagoško delovanje.

Mediji masovne komunikacije omogućavaju sticanje znanja i razvoj elementarne medijske pismenosti u vrtiću (razvojem veština korišćenja ovih sredstava). Veštinu upotrebe medija predškolsko dete usvaja postupno i zbog toga je potrebno da ova sredstva budu stalno dostupna u neposrednom detetovom okruženju. Njihovo prisustvo motiviše decu da istražuju kroz otkrivanje različitih načina upotrebe sadržaja koje masovni mediji nude. U predškolskim ustanovama mediji mogu da se koriste kao didaktičko sredstvo, sredstvo za izražavanje i kreativno stvaranje i kao podsticajno sredstvo za obavljanje drugih aktivnosti (Stanisavljević-Petrović 2011: 392–393).

U svetu postoje računarski programi namenjeni deci najmlađeg uzrasta. Autori ovih softvera (*software*) polaze od premise da period od šest meseci do tri godine predstavlja kritičan period u razvoju ljudske inteligencije, a da softveri koje oni prave poštuju razvojne mogućnosti i karakteristike dece ovog uzrasta. (Anđelković 2008: 79) Industrija edukativnih računarskih programa predstavlja vrlo inspirativno područje za istraživanje svima koji su (in)direktno povezani sa vaspitno-obrazovnim procesom. Nama se, kao pedagozima, pruža mogućnost da,

koristeći svoja teorijska znanja o karakteristikama dece predškolskog doba, koncipiramo softvere koji bi predškolce vodili „korak napred“.

Na kraju ovog poglavlja želeli bismo da istaknemo značaj medijskog opismenjavanja dece predškolskog uzrasta. Društvo XXI veka zahteva pojedinca otvorenog duha, pojedinca koji je spreman da kritički prilazi informacijama i da ih brižljivo analizira. Budući da živimo u svetu koji je „zasićen“ medijima, a znamo da mediji predstavljaju „konstruktere“ stvarnosti, čini nam se opravdanim pokretanje pitanja o potrebi medijskog opismenjavanja najmlađih. Želimo li da naša deca budu funkcionalno pismena, onda moramo da razvijamo njihove veštine upotrebe maternjeg jezika, stranih jezika, ali i jezika medija.

Zaključak

Ličnost se najintenzivnije oblikuje u ranom detinjstvu. Taj proces se nastavlja kroz ceo život, ali se već stečene osobine i navike kasnije teže menjaju. Dete se često razvija u posve kontradiktornom okruženju/situacijama: jedno se uči u vrtiću, drugo kod kuće a sasvim treće kazuju mediji. Prilično začuđena deca pokušavaju da pronađu neku povezanost između svih tih utisaka; osetljiva su na razlike na koje nailaze. Odrastajući i sazrevajući dete sve jasnije uviđa suprotnosti koje u životu postoje i potrebna mu je pomoć da uprkos tome pronađe sebe i da se razvije u odraslo, svesno i odgovorno ljudsko biće.

Ukoliko je dete od ranih dana naučilo da aktivno vlada onim što je oko njega, steći će dragocenu naviku za budućnost, jer je u procesu učenja (kroz sve životne faze) najbitnija vlastita aktivnost ličnosti. Ako dete u ranom detinjstvu stekne naviku pasivnog odnosa prema svetu oko njega ono će kasnije tu naviku mnogo teže da promeni.

Često se čuju kritike prosvetnih radnika da su deca nezainteresovana da uče (ne oduševljavaju se kada uče), ali to nije zato što su se deca takva rodila, nego zato što ne na(i)laze na dovoljno podsticaja u sredini u kojoj žive. Duža izloženost jednoobraznim (uniformnim) načinima rada i jednoj vrsti informacija dovodi do deformacije/a, što na kraju rezultira simplifikovanim prikazom (izvan pred-školskog) života.

Vaspitači i roditelji ne smeju da „zažmure“ na uticaje savremenih informacionih tehnologija na dečije živote. Oni ne smeju da zanemare njihovu prisutnost u odrastanju dece. Ukoliko predškolska ustanova ne poseduje savremene medije, to nikako ne znači da o njima ne bi trebalo da se diskutuje u vaspitnoj grupi. Vaspitači bi trebalo da pokažu zainteresovanost za dečije priče o igricama, crtaćima i problemima sa kojima se glavni junak susreće.

Danas je potrebno mnogo više vremena posvetiti deci. Naravno, to ne predstavlja *novum* XXI veka – deci je pažnja bila potrebna i juče, potrebna im je i danas, a biće im potrebna i sutra.

Polazeći od saznanja da su mediji neodvojivi elemenat dečijeg života, moramo više vremena da odvojimo za razgovor sa decom o njima. Šta je to što ona vole da gledaju i zbog čega to vole? Trebalo bi da, u svojim dnevnim planovima, obeležimo vreme za zajedničko gledanje omiljenih animiranih filmova sa decom i/ili da zajedno sa njima odigramo partiju kompjuterske igrice. Jedino sudelovanjem u slobodnim (medijskim) aktivnostima dece, možemo da upoznamo dečija interesovanja, stavove i da shvatimo zbog čega imaju osmeh na licu kada gledaju avanture svog omiljenog junaka.

Ako nam je želja da naše „sutra“ bude bolje od našeg „danas“ mi moramo više pažnje da poklonimo „neimarima“ koji znatiželjnim pogledom traže da im objasnimo smisao života i učenja.

LITERATURA

Anđelković, Nataša (2008). *Dete i računar u porodici i dečijem vrtiću*. Beograd: Beoknjiga & Centar za razvoj i primenu nauke i tehnologije i informatike & Savez informatičara Vojvodine.

Copley V. Juanita (1999). *Mathematics in the early years*. Reston, VA: National Council of Teachers of Mathematics.

Fromme, Johannes (2003). „Computer Games as a Part of Children's Culture“. Retrieved 7th June 2014, URL: < <http://www.gamestudies.org/0301/fromme/>>.

Kline, Stephen (2004). „Learners, Spectators of Gamers? An Investigation of the Impact of Digital Media in the Media Saturated Household“. Retrieved 3rd July 2014, URL: < http://www.sfu.ca/media-lab/cmns320_06/readings/kline_learners_spectators_gamers.pdf>

Livingstone, Sonia (2002). *Young People and New Media: Childhood and the Changing Media Environment*. London: SAGE Publications Ins.

Lemiš, Dafne (2008). *Deca i televizija*. Beograd: Clio.

Lynch, Sharon Warner, Laverne (2004). „Computer Use in Preschools: Directors' Reports of the State of the Practice“. Retrieved 10th July 2014, URL: < <http://ecrp.uiuc.edu/v6n2/lynch.html>>

Stanisavljević-Petrović, Z. (2011). Medijsko vaspitanje u vrtiću. *Kultura*, br. 133, 382–397

Nataša Starčević

EFFECTS OF THE MEDIA USE IN AN EARLY AGE

Summary

The media are an integral part of life environment in which children grow up. As an integral part of the process of socialization and education, media influence the forming of attitudes, beliefs, values, opinions and views of the world with the youngest. Most of their time in the family, but also at home, children spend with the media. Accordingly, it is reasonable to ask the question: what are the effects of daily exposure to the media? The rapid developments of the media and their omnipresence in the lives of today's man have inspired many scientists to tackle the issue of the effects which media produce through daily use. Special attention in this research is devoted to the analysis of the issue of media effects with the children of preschool age. Some authors argue that the media (primarily: radio, television and Internet) should not be used while working with pre-school children. However, there are also authors who argue for, it seems, quite uncensored use of the media. In this paper we try to give an objective view of the effects of the media in their work with the children of early school age. We also try to emphasize the advantages and potential of media and information technology for achieving a positive impact on children's development, while improving the quality of all segments of the educational work and the development of media culture of the child.

Key words: media, media effects, media education, media literacy, information technology